

॥ १२ ॥ स्वाध्यायान्नायोवेदपाठः ॥ १३ ॥ गोव्रतं व्याचष्टे यत्रेति ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ आप्रजानां निसर्गात्प्रजोत्पत्तिमारभ्य ॥ १७ ॥ जातिजन्य निसर्गस्वभावं ततः पूर्वमुत्पन्नस्य कस्यचिदभावात् ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ इति उद्योगपर्वण्यैकं कंठीये भारतभा० ऊनशततमोऽध्यायः ॥ १९॥ ॥१९॥ ॥१९॥ हिरण्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

अत्र भूतपतिर्नाम सर्वभूतमहेश्वरः ॥ भूतये सर्वभूतानामचरत्तपउत्तमं ॥ १२ ॥ अत्र गोव्रतिनो विप्राः स्वाध्यायान्नायकं शिताः ॥ त्यक्तप्राणजितस्वर्गानिवसंति महर्षयः ॥ १३ ॥ यत्र तत्र शयोनित्यं येन केनचिदाशितः ॥ येन केनचिदाच्छन्नः स गोव्रतइहोच्यते ॥ १४ ॥ ऐरावणो नागराजो वामनः कुमुदो जनः ॥ प्रसूताः सुप्रतीकस्य वंशे वारणसत्तमाः ॥ १५ ॥ पश्य यद्यत्र ते कश्चिद्रोचते गुणतो वरः ॥ वरयिष्यामि तंगत्वा यत्नमास्थाय मातले ॥ १६ ॥ अंडमेतज्जलेन्यस्तं दीप्यमानमिव श्रिया ॥ आप्रजानां निसर्गाद्वैनोद्भिद्यतिनसर्पति ॥ १७ ॥ नास्य जातिं निसर्गं वा कथ्यमानं शृणोमिवै ॥ पितरं मातरं चापि नास्य जानाति कश्चन ॥ १८ ॥ अतः किल महानग्निरंतकाले समुत्थितः ॥ धक्ष्यते मातले सर्वत्रैलोक्यं सचराचरं ॥ १९ ॥ मातलिस्त्वब्रवीच्छुत्वानारदस्याथ भाषितं ॥ न मे त्ररोचते कश्चिदन्यतो ब्रजमाचिरं ॥ २० ॥ इति श्रीमहाभारते उद्योगपर्वणि भगवद्गीतानपर्वणि मातलिवरान्वेषणे ऊनशततमोऽध्यायः ॥ १९॥ ॥१९॥ नारद उवाच हिरण्यपुरमित्येतत्ख्यातं पुरवरं महत् ॥ दैत्यानां दानवानां च मायाशतविचारिणां ॥ १ ॥ अनल्पेन प्रयत्नेन निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ मयेन मनसा सृष्टं पातालतलमाश्रितं ॥ २ ॥ अत्र माया सहस्राणि विकुर्वाणामहौजसः ॥ दानवानि वसंति स्म शूरा दत्तवराः पुरा ॥ ३ ॥ नैतेशक्रेण नान्येन यमेन वरुणेन वा ॥ शक्यं ते वशमानेतुं तथैव धनदेन च ॥ ४ ॥ असुराः कालखंजाश्च तथा विष्णुपदोद्भवाः ॥ नैर्ऋतायातुधानाश्च ब्रह्मपादोद्भवाश्च ये ॥ ५ ॥ दंष्ट्रिणो भीमवेगाश्च वातवेगपराक्रमाः ॥ मायावीर्योपसंपन्नानि वसंत्यत्र मातले ॥ ६ ॥ निवातकवचानामदानवा युद्धदुर्मदाः ॥ जानासि च यथा शक्रो नैतान् शक्रोति बाधितुं ॥ ७ ॥ बहुशो मातले त्वंच तव पुत्रश्च गोमुखः ॥ निर्भग्नो देवराजश्च सहपुत्रः शचीपतिः ॥ ८ ॥ पश्य वैश्वानि रौक्माणि मातले राजतानि च ॥ कर्मणा विधियुक्तेन युक्तान्युपगतानि च ॥ ९ ॥ वैदूर्यमणिचित्राणि प्रवालरुचिराणि च ॥ अर्कस्फटिकशुभ्राणि वज्रसारोज्ज्वलानि च ॥ १० ॥ पार्थिवानीव चाभांति पद्मरागमयानि च ॥ शैलानीव च दृश्यंते दारवाणीव चाप्युत ॥ ११ ॥ सूर्यरूपाणि चाभांति दीप्ताग्नि सदृशानि च ॥ मणिजालविचित्राणि प्रांशूनि निविडानि च ॥ १२ ॥ नैतानि शक्यं निर्देष्टुं रूपतो द्रव्यतस्तथा ॥ गुणतश्चैव सिद्धानि प्रमाणगुणवन्ति च ॥ १३ ॥

शैलानि शिलामयानि ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥